Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
MACIEJE SZPUNARA
přednesené dne 22. září 2022 [1]

Věc C-395/21

D. V.
proti
M. A.

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Nejvyšší soud, Litva)]

„Řízení o předběžné otázce – Zneužívající ujednání ve spotřebitelských smlouvách – Směrnice 93/13/EHS – Smluvní ujednání určující výši odměny za poskytování právních služeb na základě hodinové sazby“

I. Úvod

1. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce v projednávané věci byla podána v rámci řízení o zaplacení odměny, která má náležet advokátovi za poskytnutí právních služeb spotřebiteli.

2. Vzhledem k pochybnostem o tom, zda lze mít za to, že ujednání sporných smluv týkající se odměny za právní služby představují zneužívající ujednání ve smyslu směrnice 93/13/EHS [2], položil předkládající soud Soudnímu dvoru šest předběžných otázek týkajících se výkladu ustanovení této směrnice. Na žádost Soudního dvora se toto stanovisko omezuje na analýzu páté a šesté předběžné otázky.

3. Pátá a šestá předběžná otázka jsou formulovány pro případ, že Soudní dvůr odpoví na první čtyři předběžné otázky tak, že ujednání sporných smluv týkající se odměny za poskytování právních služeb je třeba považovat za zneužívající. Předkládající soud má za to, že sporné smlouvy nemohou po odstranění těchto ujednání nadále existovat. Pátá a šestá otázka se týkají důsledků, které lze bez ohledu na směrnici 93/13 vyvodit ze zjištění, že tato ujednání jsou zneužívající, v situaci, kdy již byly právní služby poskytnuty.

[1] – Původní jazyk: polština.

[2] – Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288, oprava Úř. věst. 2016, L 303, s. 26).

II. Právní rámec

A. Unijní právo

4. Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13 zní:

„Členské státy stanoví, že zneužívající ujednání použitá ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem [podnikatelem] se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazná a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných zneužívajících ujednání."

5. V článku 7 odst. 1 této směrnice je stanoveno:

„Členské státy zajistí, aby v zájmu spotřebitelů a soutěžitelů byly k dispozici odpovídající a účinné prostředky zabraňující dalšímu používání zneužívajících ujednání ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé [podnikatelé] se spotřebiteli."

B. Litevské právo

6. Ustanovení směrnice 93/13 byla provedena do litevského občanského zákoníku. Z těchto ustanovení vyplývá, že je-li smluvní ujednání soudem prohlášeno za zneužívající, je toto ujednání neplatné od okamžiku uzavření smlouvy, ale ostatní smluvní ujednání jsou pro smluvní strany nadále závazná, pokud je možné nadále plnit smlouvu.

7. Článek 50 odst. 3 Advokatūros įstatymas (zákon o advokacii) ze dne 18. března 2004 (Žin 2004, č. 50-1632) uvádí:

„Při určování výše odměn advokátů za právní služby by měla být zohledněna míra složitosti věci, kvalifikace a odborná praxe advokáta, finanční situace klienta, jakož i další relevantní okolnosti."

8. Doporučení k maximální výši odměny za pomoc poskytovanou advokátem (advokatas) nebo advokátním koncipientem přiznávané v občanskoprávních věcech byla schválena nařízením ministra spravedlnosti Litevské republiky č. 1R-85 ze dne 2. dubna 2004 a usnesením Litevské advokátní rady ze dne 26. března 2004 (ve znění platném od 20. března 2015). Tato doporučení se použijí na rozhodnutí o nákladech řízení v souladu s ustanoveními občanského soudního řádu.

III. Skutkový stav v původním řízení

9. Žalovaný v původním řízení uzavřel s žalobkyní v původním řízení pět smluv o poskytování právních služeb. Tyto smlouvy se týkaly zastupování žalovaného v původním řízení i) v občanskoprávní věci týkající se určení, že určitý majetek spadá do režimu spoluvlastnictví, ii) v občanskoprávní věci týkající se určení bydliště nezletilých dětí, práva na styk s nezletilými dětmi a výše výživného, iii) při zahájení vyšetřování vedeného policií a státním zastupitelstvím, iv) při vyšetřování před těmito orgány a v) ve věci rozvodu.

10. V těchto smlouvách se stanoví, že se advokát zavazuje poskytovat ústní nebo písemné konzultace, připravovat návrhy právních dokumentů a podepisovat je, provádět právní kontrolu dokumentů a zastupovat klienta před různými orgány a vykonávat související činnosti.

11. Stanoví rovněž, že odměna advokáta činí 100 eur za každou hodinu konzultace poskytnuté klientovi nebo za poskytování právních služeb. Část této odměny měla být splatná, jakmile advokát předloží vyúčtování za právní služby, a to s ohledem na počet hodin strávených konzultacemi nebo poskytováním právních služeb.

12. Mimoto měl žalovaný v původním řízení podle znění jednotlivých smluv zaplatit určité částky jako zálohy. Na tomto základě zaplatil částku ve výši 5 600 eur.

13. Žalobkyně v původním řízení poskytovala služby od dubna do prosince 2018 a od ledna do března 2019.

14. Ve dnech 21. a 26. března 2019 předložila vyúčtování za právní služby, které poskytla žalovanému v původním řízení.

15. Dne 10. dubna 2019 se žalobkyně v původním řízení obrátila na soud prvního stupně s návrhem, aby žalovanému v původním řízení uložil povinnost zaplatit jí částku 9 900 eur za poskytnutí právních služeb a částku 194,30 eura jako náhradu vynaložených nákladů spolu s úroky a náklady řízení.

16. Soud prvního stupně konstatoval, že žalobkyně v původním řízení poskytla služby, za které jí měla být zaplacena odměna ve výši 12 900 eur. Zároveň uvedený soud shledal, že smluvní ujednání týkající se odměny za poskytování právních služeb jsou zneužívající, a snížil odměnu na polovinu, tedy na 6 450 eur.

17. Vzhledem k tomu, že žalovaný v původním řízení již žalované v původním řízení zaplatil částku 5 600 eur, soud prvního stupně mu uložil zaplatit jí částku 850 eur, navýšenou o částku 194,30 eura jako náhradu vynaložených nákladů. Rozhodl rovněž o úrocích a nákladech řízení.

18. Žalobkyně v původním řízení napadla rozhodnutí soudu prvního stupně. Toto rozhodnutí bylo potvrzeno rozhodnutím soudu druhého stupně, proti kterému podala žalobkyně v původním řízení kasační opravný prostředek k předkládajícímu soudu.

19. Podle předkládajícího soudu jsou pro vyřešení sporu mezi stranami zásadní dvě ujednání stanovená ve sporných smlouvách: i) smluvní ujednání týkající se stanovení nákladů na skutečně poskytnuté služby na základě hodinové sazby a ii) smluvní ujednání týkající se podmínek úhrady právních služeb. Stanoví-li smlouva hodinovou sazbu, ale neřeší podrobněji rozsah a dobu trvání konkrétních právních služeb a předpokládané konečné poplatky, nemusí být spotřebitel schopen posoudit rozsah služeb, které potřebuje, a konečné náklady na tyto služby.

20. Ačkoli předkládající soud v některých pasážích žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle všeho odkazuje zvlášť na smluvní ujednání týkající se hodinové sazby a zvlášť na ujednání týkající se podmínek úhrady právních služeb, v tomto stanovisku se jimi nebudu zabývat odděleně, ale budu je popisovat jako smluvní ujednání týkající se odměny.

21. Pátá a šestá otázka se totiž týkají důsledků, které lze bez ohledu na směrnici 93/13 vyvodit ze zjištění o zneužívající povaze tohoto smluvního ujednání. Předkládající soud má dále za to, že bez tohoto ujednání nemohou sporné smlouvy nadále existovat, což má za následek jejich neplatnost.

22. Podle předkládajícího soudu by důsledkem, který vyvstává ve světle judikatury týkající se směrnice 93/13, byla situace, v níž by se na smluvní ujednání týkající odměny pohlíželo tak, jako by jím spotřebitel nikdy nebyl vázán. To by znamenalo, že vnitrostátní soud by mohl odmítnout přiznat advokátovi odměnu za poskytnutí právních služeb.

23. Předkládající soud si nicméně klade otázku, zda zaprvé vyvození takového důsledku ze zjištění zneužívající povahy ujednání sporných smluv není v rozporu se zásadou úplatnosti smluv o poskytování služeb. Zadruhé, i když takový důsledek představuje podle předkládajícího soudu odpovídající sankci pro podnikatele za použití zneužívajících ujednání, lze pochybovat o tom, zda by taková sankce v případě, že advokát za poskytnuté služby nedostane žádnou odměnu, nevedla k bezdůvodnému obohacení spotřebitele a zjevně nespravedlivému výsledku.

24. Předkládající soud si dále klade otázku ohledně možnosti přiznat advokátovi odměnu v určité výši a pozastavuje se nad tím, zda vnitrostátní judikatura, podle které konstatování zneužívajícího ujednání týkajícího se smluvní ceny umožňuje soudu snížit náklady na poskytnuté služby nebo přiznat nákladovou cenu za tyto služby nebo nejnižší možnou tržní cenu, neodstraňuje odrazující účinek a není jako taková v rozporu s dlouhodobým cílem čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13.

IV. Řízení před Soudním dvorem a předběžné otázky

25. Za těchto podmínek se Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Nejvyšší soud, Litva) rozhodnutím ze dne 23. června 2021, došlým Soudnímu dvoru dne 28. června téhož roku, rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru šest předběžných otázek. Na žádost Soudního dvora se toto stanovisko týká páté a šesté předběžné otázky, které znějí následovně:

„5) Znamená skutečnost, že smlouva o poskytování právních služeb není závazná, jak je uvedeno v čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, v případě, že smluvní ujednání týkající se nákladů prohlášeno za zneužívající, že je třeba obnovit stav, v němž by se spotřebitel nacházel v případě neexistence ujednání prohlášeného za zneužívající? Znamenalo by obnovení takové situace, že by spotřebitel nebyl povinen platit za již poskytnuté služby?

6) Má-li povaha smlouvy o poskytování služeb za úplatu za následek, že není možné obnovit stav, v němž by se nacházel spotřebitel v případě neexistence ujednání prohlášeného za zneužívající (služby již byly poskytnuty), bylo by stanovení odměny za služby poskytnuté advokátem v rozporu s cílem čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13? V případě záporné odpovědi na tuto otázku: existovala by skutečná rovnováha, která by obnovila rovnost mezi smluvními stranami:

   i) pokud by advokát obdržel odměnu za poskytnuté služby na základě hodinové sazby stanovené ve smlouvě;

   ii) pokud by advokát obdržel odměnu odpovídající minimálním nákladům na právní služby (jak jsou definovány například v aktu vnitrostátního práva, konkrétně v doporučeních k maximální výši odměny za pomoc poskytovanou advokátem);

   iii) pokud by advokát obdržel za poskytnuté služby přiměřenou výši odměny stanovenou soudem s přihlédnutím ke složitosti věci, kvalifikaci a zkušenostem advokáta, k finanční situaci klienta a dalším relevantním okolnostem?“

26. Písemná vyjádření předložily žalobkyně v původním řízení, litevská a německá vláda, jakož i Evropská komise. Ve věci nebylo nařízeno jednání.

V. Analýza

27. Podstatou páté a šesté předběžné otázky předkládajícího soudu položených Soudnímu dvoru, které je třeba posoudit společně, je, zda musí být čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 vykládány v tom smyslu, že – v situaci, kdy smlouva o poskytování právních služeb uzavřená spotřebitelem s podnikatelem nemůže po odstranění zneužívajícího ujednání týkajícího se odměny za právní služby nadále existovat, a tyto služby byly poskytnuty – tato ustanovení nebrání vnitrostátnímu soudu, aby namísto toho, aby tomuto podnikateli přiznal odměnu za poskytnutí právních služeb v určité výši, zamítl v plném rozsahu žalobu na zaplacení podanou tímto podnikatelem proti spotřebiteli.

28. V tomto ohledu je třeba upřesnit, že soudy prvního a druhého stupně v původním řízení snížily odměnu za poskytnuté právní služby na polovinu[3]. I když předkládající soud rozhoduje o kasačním opravném prostředku podaném proti rozhodnutí soudu druhého stupně, pátá a šestá předběžná otázka se neomezují na to, zda směrnice 93/13 brání takovému snížení odměny.

29. Je pravda, že předkládající soud v odůvodnění své žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce uvádí, že má pochybnosti o slučitelnosti judikatury vnitrostátních soudů, která – vedle přiznání nákladové ceny za tyto služby nebo co nejnižší možné tržní ceny – umožňuje snížit odměnu za poskytnuté služby, se směrnicí[4].

30. Naproti tomu pátá předběžná otázka se týká pouze toho, zda s ohledem na směrnici 93/13 může konstatování zneužívající povahy smluvního ujednání, které způsobuje neplatnost smlouvy jako celku, vést k situaci, kdy podnikatel neobdrží žádnou odměnu za poskytnuté právní služby.

31. V šesté předběžné otázce pak předkládající soud uvádí tři předpoklady, které se vztahují k určení výše takové odměny na základě i) sporných smluv nebo ii) minimálních nákladů na právní služby určených podle vnitrostátního právního aktu[5] nebo iii) okolností umožňujících určit tuto odměnu v „přiměřené“ výši. Předkládající soud v tomto ohledu neupřesňuje, zda možnosti, které mu byly předloženy, mají spočívat v zachování sporných smluv v platnosti a ve změně jejich obsahu nebo ve stanovení odměny za právní služby na základě jiných ustanovení litevského práva týkajících se služeb poskytovaných bez právního základu.

32. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce neobsahuje informace o rozsahu přezkumu prováděného předkládajícím soudem při projednávání kasačního opravného prostředku. V každém případě se pátá a šestá předběžná otázka týkají téže problematiky, jako je problematika vznesená před uvedeným soudem. Souvisí s důsledky, které vyvolává konstatování zneužívající povahy smluvního ujednání, které má za následek neplatnost smlouvy. Navrhuji tedy posoudit tyto otázky společně.

3 – Viz bod 16 tohoto stanoviska.

4 – Viz bod 24 tohoto stanoviska.

5 – Předkládající soud podle všeho odkazuje na právní akt popsaný v bodě 8 tohoto stanoviska.

33. Než se budu zabývat analýzou předběžných otázek, uvedu stanoviska předložená zúčastněnými v jejich písemných vyjádřeních. Poté se budu zabývat judikaturou Soudního dvora týkající se důsledků určení zneužívající povahy smluvního ujednání a relevance této judikatury pro projednávanou věc. Na tomto základě zformuluji návrhy odpovědí na položené otázky.

A. Stanoviska zúčastněných

34. Žalobkyně v původním řízení má za to, že ujednání sporných smluv týkající se odměny za poskytování právních služeb se týkají „hlavního předmětu smlouvy“ ve smyslu čl. 4 odst. 2 směrnice 93/13, jsou sepsána jasným a srozumitelným jazykem a jako taková nemohou být posuzována z hlediska jejich zneužívající povahy.

35. Žalobkyně v původním řízení se proto vyslovuje k páté a šesté předběžné otázce pouze pro úplnost. Má za to, že vzhledem k tomu, že právní služby již byly na základě sporných smluv poskytnuty, není možné z důvodu úplatné povahy smlouvy o poskytování služeb obnovit stav, ve kterém by se spotřebitel nacházel, kdyby toto ujednání nebylo vloženo do sporných smluv. Opačný výklad, který by vnitrostátnímu soudu umožnil změnit právní kvalifikaci vztahu mezi stranami a přeměnit jej na smlouvu o poskytování bezplatných služeb, by zpochybnil podstatu sporných smluv. Žalobkyně v původním řízení podle všeho rovněž tvrdí, že snížení výše odměny způsobem, který provedl soud prvního stupně v původním řízení, neoslabuje odrazující účinek požadovaný směrnicí 93/13.

36. V tomto duchu se nese i stanovisko německé vlády, která se k šesté otázce rovněž vyjadřuje pouze pro úplnost. Podle této vlády může být zneužívající ujednání týkající se odměny za právní služby nahrazeno dispozitivním ustanovením týkajícím se odměny za poskytování takových služeb.

37. Litevská vláda je toho názoru, že pokud byly právní služby provedeny advokátem při plnění smlouvy, jejíž ujednání byla prohlášena za zneužívající, musí vnitrostátní soud přiznat advokátovi odměnu s přihlédnutím k okolnostem projednávané věci, míře složitosti věci, odbornosti a zkušenostem advokáta, finanční situaci klienta, jakož i dalším relevantním okolnostem s cílem zabránit používání zneužívajících ujednání.

38. Komise zastává odlišný názor. Má za to, že smluvní ujednání týkající se odměny, která byla prohlášena za zneužívající, nemohou vyvolávat právní účinky. S odkazem na judikaturu Soudního dvora, podle níž může vnitrostátní soud zabránit zániku smlouvy tím, že nahradí zneužívající smluvní ujednání dispozitivním ustanovením, aby zabránil tomu, že spotřebitel bude vystaven „zvláště nepříznivým důsledkům“, se Komise domnívá, že v projednávané věci není třeba použít řešení, které bylo v této judikatuře vyvinuto. Komise má za to, že není důvod se domnívat, že zrušení sporných smluv by mohlo mít pro spotřebitele takové „důsledky“.

B. Judikatura týkající se důsledků odstranění zneužívajícího ujednání v situaci, kdy smlouva může bez tohoto ujednání nadále existovat

39. Z ustálené judikatury vyplývá, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 brání tomu, aby v situaci, kdy může smlouva po odstranění zneužívajícího smluvního ujednání nadále existovat, mohl vnitrostátní soud změnit obsah tohoto ujednání namísto toho, aby je nepoužil na posouzení práv

a povinností stran spotřebitelské smlouvy [6]. Vnitrostátní soud navíc v zásadě nemůže namísto zneužívajícího ujednání použít dispozitivní ustanovení vnitrostátního práva, které upravuje práva a povinnosti stran, na které se toto ujednání vztahuje.

40. To potvrzuje rozsudek Dexia Nederland [7], ve kterém Soudní dvůr upřesnil, že směrnice 93/13 brání tomu, aby podnikatel mohl po prohlášení ujednání, které stanoví vyplacení náhrady škody podnikateli v případě nedodržení smluvních povinností spotřebitelem, za zneužívající, požadovat náhradu škody podle zákona stanovenou dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva, které by bylo použitelné v případě neexistence uvedeného ujednání.

41. Povinnost vnitrostátního soudu neaplikovat zneužívající smluvní ujednání, které ukládá uhrazení částek, jež se ukázaly jako bezdůvodné, s sebou v zásadě nese odpovídající restituční účinek vztahující se k těmto částkám.

42. Judikatura Soudního dvora týkající se restitučních nároků se týká především nároků, které má spotřebitel vůči podnikateli. To lze vysvětlit zněním čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, který ukládá členským státům zajistit, aby zneužívající ujednání „nebyla pro spotřebitele závazná“, a nikoli aby nebyla závazná ani pro podnikatele. Soudní dvůr zdůrazňuje, že konstatování zneužívající povahy smluvního ujednání musí přinejmenším v zásadě vést k obnovení právní a faktické situace spotřebitele, ve které by se nacházel, kdyby toto ujednání nebylo sjednáno (čl. 6 odst. 1 směrnice) [8]. Nejde ani tak o dosažení toho, aby byla plnění spotřebitele a podnikatele rovnocenná, ale o zajištění toho, aby konstatování zneužívající povahy smluvního ujednání nemělo pouze symbolický význam a spotřebitel nadále nenesl důsledky vyplývající z toho, že do smlouvy bylo vloženo ujednání upravující práva a povinnosti stran na úkor jeho zájmů. Soudní dvůr ostatně dodává, že neexistence restitučního účinku může zpochybnit odrazující účinek, který má směrnice zajistit, aby podnikatelé nepoužívali zneužívající ujednání (čl. 6 odst. 1 směrnice ve spojení s jejím čl. 7 odst. 1) [9].

43. Je pravda, že v rozsudku Caixabank a Banco Bilbao Vizcaya Argentaria [10] Soudní dvůr rozhodl, že čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládány v tom smyslu, že brání tomu, aby vnitrostátní soud v případě neplatnosti zneužívajícího smluvního ujednání, které ukládá spotřebiteli úhradu veškerých nákladů na zřízení a zrušení zástavního práva k nemovitosti, odmítl nařídit, aby spotřebiteli byly vráceny částky, které na základě tohoto ujednání zaplatil, ledaže ustanovení vnitrostátního práva, která by se použila namísto uvedeného ujednání, ukládají spotřebiteli povinnost uhradit veškeré tyto náklady nebo jejich část.

44. Ačkoli v právní teorii vyvolává tento rozsudek určité výkladové pochybnosti [11], měl být pro zajištění jeho souladu s judikaturou týkající se směrnice 93/13 podle všeho chápán tak, že se vztahuje k restitučním nárokům, a nikoli k nahrazení smluvního ujednání dispozitivním ustanovením nebo ke změně obsahu smlouvy. Jednalo se patrně o restituční nároky na úhradu

6 – Viz rozsudek ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, body 65 a 71).

7 – Rozsudek ze dne 27. ledna 2021, Dexia Nederland (C-229/19 a C-289/19, EU:C:2021:68, bod 67).

8 – Viz rozsudek ze dne 21. prosince 2016, Gutiérrez Naranjo a další (C-154/15 a C-307/15, EU:C:2016:980, bod 61).

9 – Viz rozsudek ze dne 21. prosince 2016, Gutiérrez Naranjo a další (C-154/15 a C-307/15, EU:C:2016:980, bod 63).

10 – Rozsudek ze dne 16. července 2020, Caixabank a Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 a C-259/19, EU:C:2020:578, bod 55).

11 – Viz Combet, M., „Les clauses abusives dans les contrats bancaires et financiers“ (2e partie), *Revue internationale des services financiers*, svazek 3, 2021, s. 64; Węgrzynowski, Ł., „Skutek restytucyjny z dyrektywy 93/13/EWG a zasady rozliczeń stron w związku z nieważnością umowy zawierającej niedozwolone postanowienia umowne“, *Przegląd Prawa Handlowego*, svazek 5, 2022, s. 54.

výdajů, které nakonec vznikly nikoli podnikateli, který je účastníkem smlouvy (i kdyby nepřímo měly být prostředky na financování těchto výdajů převedeny na tohoto podnikatele), ale třetím osobám.

45. Uvedený rozsudek je tedy možné vykládat v tom smyslu, že se v něm jednalo o smluvní ujednání, podle kterého byl spotřebitel povinen nést veškeré náklady na zřízení a zrušení zástavního práva k nemovitosti. Vzhledem k tomu, že takové ujednání nemá účinky vůči tomuto spotřebiteli, pokud jde o jeho vztahy s podnikatelem, může se při posuzování restitučních nároků uplatnit vnitrostátní právní úprava, která stanoví, že náklady třetích osob nese spotřebitel. V takové situaci by vyhovění restitučnímu nároku spotřebitele ve skutečnosti vyžadovalo, podle judikatury nepřijatelné, nahrazení smluvního ujednání dispozitivním ustanovením nebo změnu obsahu sporného ujednání, aby bylo možné uznat, že podnikatel je povinen zprostit spotřebitele dluhu, který má spotřebitel podle této vnitrostátní právní úpravy.

46. Bez ohledu na to, jak je třeba vykládat rozsudek Caixabank a Banco Bilbao Vizcaya Argentaria [12], nelze z něj pro projednávanou věc vyvodit příliš velké závěry. Jednalo se v něm o použití vnitrostátního ustanovení, které se netýkalo vzájemných práv a povinností podnikatele a spotřebitele, nýbrž povinností spotřebitele vůči třetím osobám. Ještě důležitější je, že uvedený rozsudek se týkal situace, kdy smlouva mohla nadále existovat poté, co z ní bylo odstraněno zneužívající smluvní ujednání, zatímco v kontextu projednávané věci se možnost další existence sporných smluv bez smluvního ujednání o odměně jeví jako pochybná.

C. Judikatura týkající se situací, kdy smlouva nemůže podle vnitrostátního práva nadále existovat

47. Podívejme se na judikaturu týkající se důsledků konstatování zneužívající povahy smluvního ujednání v situaci, kdy podle vnitrostátního práva nemůže smlouva bez tohoto ujednání nadále existovat. Z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že bez ujednání týkajícího se odměny není možné nadále plnit sporné smlouvy, což způsobuje jejich neplatnost. Konečné posouzení této otázky přísluší vnitrostátnímu soudu [13].

48. Z dosavadní judikatury Soudního dvora vyplývá, že pokud má vnitrostátní soud za to, že na základě příslušných ustanovení vnitrostátního práva není zachování smlouvy bez jejích zneužívajících ujednání možné, čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 v zásadě nebrání tomu, aby byla tato smlouva zrušena [14].

49. Zrušení smlouvy mohou však bránit důsledky, které má toto zrušení pro spotřebitele.

50. V souladu s rozsudkem Kásler [15], který započal linii judikatury rozvíjené a upřesňované v následujících rozhodnutích o předběžné otázce, čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 nebrání tomu, aby vnitrostátní soud mohl nahradit zneužívající smluvní ujednání dispozitivním nebo použitelným

[12] – Rozsudek ze dne 16. července 2020, Caixabank a Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 a C-259/19, EU:C:2020:578, bod 55).

[13] – Viz rozsudek ze dne 5. června 2019, GT (C-38/17, EU:C:2019:461, bod 43).

[14] – Viz rozsudek ze dne 3. října 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, bod 43).

[15] – Rozsudek ze dne 30. dubna 2014, C-26/13, dále jen „rozsudek Kásler“, EU:C:2014:282, bod 80.

ustanovením vnitrostátního práva, pokud se na tom strany dotčené smlouvy dohodnou. Možnost takového nahrazení judikatura omezuje na případy, kdy by spotřebitel mohl být z důvodu zrušení smlouvy vystaven „zvláště nepříznivým důsledkům“ [16].

51. Namísto zneužívajících smluvních ujednání lze použít ujednání, která odrážejí rovnováhu, kterou chtěl vnitrostátní zákonodárce nastolit mezi všemi právy a povinnostmi stran některých smluv pro případ, že se strany neodchýlily od standardního pravidla, které vnitrostátní zákonodárce pro dotyčné smlouvy stanovil. Naproti tomu zneužívající smluvní ujednání nelze nahradit pouze vnitrostátními obecnými ustanoveními, která nebyla předmětem zvláštního posouzení zákonodárce pro účely nastolení rovnováhy mezi všemi právy a povinnostmi smluvních stran, což jsou ustanovení, která stanoví, že právní jednání má kromě účinků, jež jsou v něm vyjádřeny, rovněž účinky, jež mimo jiné vyplývají ze zásady spravedlnosti nebo ze zvyklostí [17].

52. Soudní dvůr v jednom usnesení podle všeho připouští možnost chránit spotřebitele před „zvláště nepříznivými důsledky“ tím, že určí na základě soudního rozhodnutí okolnosti, za kterých může podnikatel uplatnit práva vyplývající ze zneužívajících smluvních ujednání způsobem, který se odchyluje od okolností popsaných ve smlouvě [18].

53. V zájmu soudržnosti tohoto usnesení se zde projednávanou linií judikatury je třeba toto usnesení chápat tak, jak tomu rozumím já, že v každém případě, a to i v tomto případě, by se muselo jednat o vymezení těchto okolností tak, aby byly splněny požadavky na nahrazení zneužívajících smluvních ujednání dispozitivními ustanoveními, a především, aby takový zásah soudu neohrozil účinnost směrnice 93/13 a dosažení cílů, které sleduje.

54. V tomto duchu se jeví i úvahy v rozsudku Banca B [19]., kde Soudní dvůr upřesnil, že cílem směrnice 93/13 není doporučovat jednotná řešení, pokud jde o důsledky, které je třeba vyvodit z konstatování zneužívající povahy smluvního ujednání.

55. Na jedné straně musí soud dbát na to, aby mohla být obnovena rovnost mezi smluvními stranami, kterou by použití zneužívajícího ujednání ve vztahu ke spotřebiteli ohrozilo. Na druhé straně je třeba zajistit, aby byl podnikatel odrazen od vložení takových ujednání do smluv, které nabízí spotřebitelům [20].

56. Těchto cílů sledovaných touto směrnicí lze v zásadě dosáhnout „v závislosti na konkrétním případu a vnitrostátním právním rámci“ pouhým neuplatněním dotyčného zneužívajícího ujednání ve vztahu ke spotřebiteli nebo – kdyby smlouva nemohla bez tohoto ujednání nadále existovat – nahrazením tohoto ujednání dispozitivními ustanoveními vnitrostátního práva. Tyto důsledky konstatování zneužívající povahy smluvního ujednání však nejsou taxativní [21].

[16] – Je pravda, že s ohledem na odpověď, kterou Soudní dvůr poskytl v rozsudku Kásler, možnost nahradit zneužívající ujednání dispozitivním ustanovením nemusí být podmíněna existencí „zvláště nepříznivých důsledků“. Na tomto výkladu rozsudku je podle všeho založen postoj litevské a německé vlády. Naproti tomu z rozhodnutí vydaných po vyhlášení tohoto rozsudku vyplývá, že směrnice 93/13 nebrání tomu, aby vnitrostátní soud mohl nahradit smluvní ujednání dispozitivním ustanovením, pouze v případě, že konstatování neplatnosti zneužívajícího ujednání zavazuje soud ke zrušení smlouvy v plném rozsahu, čímž vystavuje spotřebitele „zvláště nepříznivým důsledkům“. Viz rozsudky ze dne 14. března 2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, bod 54), ze dne 7. listopadu 2019, Kanyeba a další, (C-349/18 až C-351/18, EU:C:2019:936, body 70 a 74), a ze dne 18. listopadu 2021, A S. A. (C-212/20, EU:C:2021:934, bod 72).

[17] – Viz rozsudky ze dne 3. října 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, body 60 až 62), a ze dne 25. listopadu 2020, Banca B. (C-269/19, EU:C:2020:954, bod 35).

[18] – Viz usnesení ze dne 24. října 2019, Topaz (C-211/17, nezveřejněné, EU:C:2019:906, bod 78).

[19] – Rozsudek ze dne 25. listopadu 2020, Banca B. (C-269/19, EU:C:2020:954, bod 39).

[20] – Rozsudek ze dne 25. listopadu 2020, Banca B. (C-269/19, EU:C:2020:954, bod 38).

[21] – Rozsudek ze dne 25. listopadu 2020, Banca B. (C-269/19, EU:C:2020:954, body 39 a 40).

57. Soudní dvůr proto v uvedeném rozsudku upřesnil, že pokud neexistuje žádné dispozitivní ustanovení, kterým by bylo možné zabránit zániku smlouvy obsahující zneužívající smluvní ujednání, a zrušení smlouvy by vystavilo tohoto spotřebitele „zvláště nepříznivým důsledkům“, je zásah vnitrostátního soudu přípustný (může přijmout „veškerá opatření nezbytná k ochraně spotřebitele před zvláště nepříznivými důsledky, které by zrušení dotčené smlouvy mohlo způsobit“), ale výkon pravomocí tohoto soudu nemůže jít nad rámec toho, co je nezbytně nutné k obnovení smluvní rovnováhy mezi smluvními stranami, a tedy k ochraně spotřebitele před zvláště nepříznivými důsledky, které by zrušení dotčené smlouvy mohlo způsobit, aniž by byly dotčeny cíle sledované směrnicí 93/13[22]. Možnost libovolně měnit nebo omezovat obsah zneužívajících smluvních ujednání je vyloučena.

D. Důsledky prohlášení zneužívající povahy smluvního ujednání týkajícího se odměny za poskytnutí právních služeb

58. Linie judikatury započatá rozsudkem Kásler se utvářela na pozadí případů, v nichž se vzhledem k peněžité povaze převodů mezi smluvními stranami a možnosti restitučních nároků zdálo, že je v zásadě možné obnovit stav, který by existoval, kdyby smlouva nebyla uzavřena[23]. Pokud by taková situace nastala, měla by pro spotřebitele „zvláště nepříznivé důsledky“ právě z důvodu restitučních nároků, a především z důvodu s nimi související okamžité vymahatelnosti nároku podnikatele na vrácení částky kapitálu poskytnutého spotřebiteli.

59. Ochrana poskytovaná spotřebitelům směrnicí 93/13 totiž nezachází tak daleko, aby ukládala členským státům povinnost bez výjimky zrušit všechny účinky právního aktu, který obsahuje zneužívající smluvní ujednání, jako kdyby byla zneužívající všechna ujednání dané smlouvy[24]. Vyplývá to z čl. 6 odst. 1 uvedené směrnice, který sankci stanovenou v tomto ustanovení váže na zneužívající smluvní ujednání, a nikoli na celou smlouvu, v níž je toto ujednání obsaženo.

60. Odpověď na otázku, jaké jsou důsledky zániku smlouvy pro smluvní strany, a zejména zda a jakým způsobem je třeba obnovit jejich situaci, která by nastala, kdyby smlouva nebyla uzavřena, je přinejmenším obecně ponechána na vnitrostátním právu.

61. Obecně platí, že vnitrostátní právo rozhoduje o tom, že po odstranění zneužívajícího smluvního ujednání v souladu s čl. 6 odst. 1 směrnice již smlouva nemůže dále existovat. Je to rovněž vnitrostátní právo, které rozhoduje o důsledcích, které má neplatnost smlouvy, i když důsledky plynoucí z její neplatnosti nemohou ohrozit účinek ustanovení směrnice a být v rozporu s cíli sledovanými touto směrnicí.

62. Z rozsudku Lombard Pénzügyi és Lízing[25] vyplývá, že i kdyby měl vnitrostátní soud za to, že není možné obnovení stavu, v němž by se smluvní strany nacházely, pokud by tato smlouva nebyla uzavřena, ačkoli to vnitrostátní právo vyžaduje, zásah vnitrostátního soudu do práv a povinností

[22] – Rozsudek ze dne 25. listopadu 2020, Banca B. (C-269/19, EU:C:2020:954, body 41, 43 a 44).

[23] – Je však pravda, že i v souvislosti se smlouvami o úvěru může vyvstat otázka, zda směrnice 93/13 brání nárokům nad rámec úhrady nominální hodnoty těch částek, které si smluvní strany po uzavření smlouvy vzájemně poukázaly. O objasnění této otázky byl Soudní dvůr požádán ve věci C-520/21, Bank M.

[24] – Pokud členský stát nezvolí takové řešení tím, že využije oprávnění vyplývající z článku 8 směrnice 93/13.

[25] – Rozsudek ze dne 31. března 2022, Lombard Pénzügyi és Lízing (C-472/20, EU:C:2022:242, body 57 a 58). V tomto rozsudku měl Soudní dvůr za to, že zájmy spotřebitele mohou být chráněny tím, že mu budou vráceny částky neoprávněně vybrané věřitelem na základě ujednání považovaného za zneužívající, přičemž k takovému vrácení dochází z důvodu bezdůvodného obohacení. Je třeba zdůraznit, že maďarské právo, kterému sporná smlouva podléhala, stanovilo, že „v případě neplatnosti smlouvy je třeba obnovit stav existující před jejím uzavřením“, a pokud to není možné, „může soud prohlásit smlouvu za použitelnou až do vydání svého rozhodnutí“.

stran nezbavuje tento soud povinnosti zajistit, aby se spotřebitel v konečném výsledku nacházel v situaci, ve které by se nacházel, pokud by ujednání považované za zneužívající nikdy neexistovalo.

63. Stejně jako v konečném důsledku přísluší vnitrostátnímu soudu posoudit, zda prohlášení neplatnosti smluv obsahujících ujednání považovaná za zneužívající vystavuje spotřebitele „zvláště nepříznivým důsledkům“ [26], přísluší tomuto soudu rovněž posoudit, zda je možné obnovit stav, v němž by se smluvní strany nacházely, pokud by tato smlouva nebyla uzavřena [27].

64. Z předkládacího rozhodnutí podle všeho vyplývá, že s ohledem na povahu sporných smluv o poskytování právních služeb a s ohledem na skutečnost, že tyto služby byly ve věci v původním řízení poskytnuty, není podle předkládajícího soudu možné obnovit stav, ve kterém by se spotřebitel nacházel, kdyby zneužívající ujednání nebyla do těchto smluv zahrnuta.

65. Má-li být tento závěr chápán tak, že spotřebitel nemůže takříkajíc „vrátit“ služby, které mu byly poskytnuty, vyvstává otázka, zda je tento stav slučitelný s vnitrostátním právem a nezakládá v souvislosti se zánikem smlouvy nějaké nároky straně, která tyto služby poskytla.

66. I když vnitrostátní právo vyžaduje na takto formulovanou otázku kladnou odpověď, směrnice 93/13 nevyžaduje jakousi „záchranu“ smlouvy před zánikem tak, aby podnikateli, který do smlouvy vložil zneužívající smluvní ujednání, byla zajištěna možnost získat odměnu takříkajíc pod záminkou snahy zajistit rovnost práv a povinností mezi smluvními stranami nebo obnovit situaci, v níž by se spotřebitel nacházel v případě neexistence zneužívajícího smluvního ujednání.

67. Zaprvé důsledky, které vnitrostátní právo spojuje s neplatností smlouvy, nesmí narušovat účinnost ustanovení směrnice 93/13 a být v rozporu s cíli sledovanými touto směrnicí [28]. Jejím cílem je ochrana spotřebitele. Nevyžaduje, aby byla podnikatelům poskytnuta určitá úroveň ochrany v případě, že celá smlouva zanikne v důsledku použití zneužívajících smluvních ujednání.

68. Zadruhé, jak jsem již uvedl v bodě 42 tohoto stanoviska, při obnově právního a faktického postavení spotřebitele je cílem zajistit, aby konstatování zneužívající povahy smluvního ujednání nemělo pouze symbolický význam, na úkor spotřebitele.

69. Zatřetí opačný výklad směrnice 93/13 by vedl k tomu, že by smlouvy obsahující zneužívající smluvní ujednání byly systematicky „doplňovány“ vnitrostátními soudy, což by bylo v rozporu s odrazujícím cílem směrnice. Z tohoto důvodu linie judikatury započatá rozsudkem Kásler omezuje možnost použití dispozitivních ustanovení namísto zneužívajících smluvních ujednání na situace, kdy zánik smlouvy může vést ke „zvláště nepříznivým důsledkům“ pro spotřebitele.

70. Samotná skutečnost, že spotřebitel nemůže takříkajíc „vrátit“ již poskytnuté právní služby, však nutně neznamená, že vnitrostátní právo nespojuje s poskytnutím těchto služeb na základě smlouvy, která se ukázala být neplatnou, žádné důsledky. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce neobsahuje v tomto ohledu žádné informace. Pokud však litevské právo tento typ

[26] – Viz rozsudek ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia (C-70/17 a C-179/17, EU:C:2019:250, bod 61).

[27] – Viz rozsudek ze dne 31. března 2022, Lombard Pénzügyi és Lízing (C-472/20, EU:C:2022:242, bod 57).

[28] – Viz bod 61 tohoto stanoviska.

vypořádání umožňuje [29], bude předkládající soud muset posoudit, zda zrušení smlouvy vede ke „zvláště nepříznivým důsledkům“. Je proto třeba uvést několik poznámek, které předkládajícímu soudu umožní vyloučit, že se jedná o takovou situaci.

71. Nutnost chránit zájmy spotřebitele před případnými „nepříznivými důsledky“ musí být posuzována ve vztahu k okolnostem existujícím nebo předvídatelným v okamžiku vzniku sporu, v jehož rámci je vznesena otázka zneužívající povahy smluvních ujednání [30]. Záleží na tom, jak se bude vyvíjet hmotněprávní situace tohoto spotřebitele v mimosoudním a soudním kontextu a jaká bude jeho procesní situace v dalších řízeních [31].

72. Odstranění účinků právního úkonu, při jehož provádění advokát jednal jménem a na účet svého klienta, může vést k situaci, kdy je třeba poskytnutí těchto služeb posuzovat v kontextu jiných právních konstrukcí, které – v konkrétní situaci a s ohledem na vnitrostátní právní rámec – mohou stanovit nárok na úhradu těchto služeb. Do hry mohou vstoupit právní instituty jako je bezdůvodné obohacení nebo nepřikázané jednatelství (*negotiorum gestio*). Řešení přijatá vnitrostátními právními předpisy se v tomto ohledu mohou lišit. Mohou spočívat v náhradě vynaložených nákladů a výdajů nebo v zaplacení částky odpovídající tržní ceně za poskytnutí těchto služeb.

73. K tomu, aby bylo možné mít za to, že zrušení smlouvy o úvěru má „zvláště nepříznivé důsledky“, je obvykle dostačující, že takové zrušení má za následek okamžitou vymahatelnost nároku podnikatele na vrácení kapitálu poskytnutého spotřebiteli. Naproti tomu v případě zrušení smlouvy o poskytování právních služeb může samotné určení, jaké bude vypořádání stran, vyžadovat řadu kroků ke stanovení rozsahu poskytnutých služeb a odhadu jejich hodnoty.

74. Je však obtížné předpokládat, že by takové činnosti mohly být provedeny samotným spotřebitelem. Zrušení smlouvy o poskytování právních služeb, které byly již poskytnuty, může uvést spotřebitele do právní nejistoty. To je o to důležitější, že zneužívající povaha ujednání ve smlouvách dotčených v původním řízení souvisí se skutečností, že spotřebitel neměl možnost posoudit konečné náklady na právní služby. Pokud tedy vnitrostátní právo umožňuje jakékoli vypořádání právních služeb poskytnutých na základě smlouvy, která se ukázala být neplatnou, odstranění smluvního ujednání týkajícího se odměny a neplatnost smlouvy staví spotřebitele do podobné situace, jakou měla napravit směrnice 93/13.

75. Je-li tedy v konkrétní situaci a s ohledem na vnitrostátní právní rámec přípustná jakákoli forma vypořádání za právní služby poskytnuté na základě smlouvy, která se ukázala jako neplatná, je třeba se přiklonit k závěru, že zrušení smlouvy vede ke „zvláště nepříznivým důsledkům“ pro spotřebitele.

76. Vedle těchto úvah je třeba poznamenat, že právní služby mohou spočívat v jednání jménem spotřebitele a na jeho účet v řízeních před soudy a jinými orgány veřejné moci. Smlouva o poskytování právních služeb může být základem pro zmocnění advokáta k zastupování klienta

[29] – Ačkoli konečné posouzení této otázky musí být ponecháno vnitrostátním soudům, z článku 1.80 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (občanský zákoník Litevské republiky), ve znění vycházejícím ze zákona č. VIII-1864 ze dne 18. července 2000, podle všeho vyplývá, že v případě neplatnosti smlouvy by si strany měly vrátit to, co podle smlouvy obdržely (restituce), a pokud se to ukáže jako nemožné, měly by si strany vzájemně nahradit to, co od sebe obdržely v penězích, pokud zákon nestanoví jiné důsledky neplatnosti smlouvy. Naproti tomu nic nenasvědčuje tomu, že by litevské právo předpokládalo, že v případě neplatnosti smlouvy musí být obnoven stav, který existoval před jejím uzavřením, nebo pokud to není možné, že smlouva musí být ponechána v platnosti. To odlišuje právní rámec věci v původním řízení od rámce, v němž byl vydán rozsudek ze dne 31. března 2022, Lombard Pénzügyi és Lízing (C-472/20, EU:C:2022:242). Viz poznámka pod čarou 25 tohoto stanoviska.

[30] – Viz rozsudek ze dne 3. října 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, bod 50).

[31] – Viz rozsudek ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia (C-70/17 a C-179/17, EU:C:2019:250, bod 61).

v těchto řízeních a k jednání na jeho účet. To vyvolává otázku, zda neplatnost této smlouvy nemá vliv na platnost a účinnost provedených úkonů. Odpověď na tuto otázku poskytuje vnitrostátní právo. Existují-li pochybnosti o platnosti nebo účinnosti takových úkonů, musí mít vnitrostátní soud za to, že zrušení smlouvy má pro spotřebitele „zvláště nepříznivé důsledky“.

77. Pokud předkládající soud ve světle výše uvedených úvah konstatuje, že zrušení smlouvy může mít „zvláště nepříznivé důsledky“, může přijmout opatření směřující k ochraně spotřebitele před těmito důsledky.

78. Do hry může vstoupit použití ustanovení, které bylo předmětem zvláštní analýzy zákonodárce s cílem určit rovnováhu mezi všemi právy a povinnostmi stran [32] nebo takový zásah do obsahu smlouvy, který nepřekročí rámec toho, co je nezbytně nutné k dosažení cílů sledovaných směrnicí [33].

79. Ze znění šesté předběžné otázky vyplývá, že způsob, jakým je v litevském právu možné vypořádat již poskytnuté právní služby, je určit odměnu za jejich poskytnutí ve výši minimálních nákladů na tyto služby (minimální sazby), jak jsou definovány vnitrostátními právními předpisy.

80. Jsem toho názoru, že směrnice 93/13 nebrání tomu, aby byly právní služby vypořádány tímto způsobem, aby se zabránilo tomu, že zánik smlouvy bude mít pro spotřebitele „zvláště nepříznivé důsledky“.

81. Zaprvé se jedná o způsob vypořádání právních služeb, který zákonodárce považuje za uspokojující s ohledem na rovnováhu mezi všemi právy a povinnostmi stran v rámci řízení vedených podle občanského soudního řádu.

82. Zadruhé tento způsob vypořádání poskytnutých právních služeb prostřednictvím minimálních sazeb stanovených v aktu vnitrostátního práva umožňuje spotřebiteli, aby se rozhodl využít ochrany, která je mu zaručena směrnicí 93/13 při plném vědomí hospodářských důsledků tohoto rozhodnutí. To je o to důležitější, že spotřebitel se může rovněž vzdát ochrany, kterou mu poskytuje tato směrnice [34]. Vnitrostátní soud by jej však měl informovat o právních důsledcích, které může mít prohlášení smlouvy za neplatnou, což může spotřebitele vystavit restitučním nárokům [35].

83. Ve znění šesté předběžné otázky předkládající soud dále zřejmě vychází z toho, že proveditelným způsobem vypořádání služeb podle litevského práva je rovněž určení „přiměřené“ odměny s přihlédnutím ke složitosti věci, kvalifikaci a zkušenostem advokáta, k finanční situaci klienta a dalším relevantním okolnostem. I když to předkládající soud výslovně neuvádí, okolnosti, které mají umožnit určit „přiměřenou“ výši odměny, odpovídají v podstatě okolnostem uvedeným v ustanovení litevského práva, které obsahuje faktory, jež musí být zohledněny při stanovení odměny stranami smlouvy o poskytování právních služeb [36].

[32] – Viz bod 51 tohoto stanoviska.

[33] – Viz body 53 až 57 tohoto stanoviska.

[34] – Viz rozsudky ze dne 3. října 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, bod 55), ze dne 29. dubna 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, bod 94), a ze dne 2. září 2021, OTP Jelzálogbank a další (C-932/19, EU:C:2021:673, bod 48).

[35] – Viz rozsudek ze dne 29. dubna 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, body 98 a 99).

[36] – Viz bod 7 tohoto stanoviska.

84. Pokud je podle vnitrostátního práva proveditelným způsobem vypořádání poskytnutých právních služeb určení odměny na základě minimálních sazeb a spotřebitel tak může být chráněn před „zvláště nepříznivými důsledky“ vyplývajícími ze zániku smlouvy, brání směrnice 93/13 tomu, aby vnitrostátní soud použil výše uvedený způsob vypořádání právních služeb tím, že spotřebiteli uloží povinnost zaplatit „přiměřenou“ odměnu.

85. Z judikatury vyplývá [37], že zásah vnitrostátního soudu do obsahu smlouvy nemůže jít nad rámec toho, co je nezbytně nutné k obnovení smluvní rovnováhy mezi smluvními stranami, a tedy k ochraně spotřebitele před zvláště nepříznivými důsledky, které by zrušení dotčené smlouvy mohlo způsobit, aniž by byly dotčeny cíle sledované touto směrnicí. Vzhledem k tomu, že tato rovnováha je již obnovena stanovením odměn prostřednictvím minimálních sazeb [38], hlubší zásah jde podle všeho nad rámec toho, co je nezbytně nutné.

86. Jakékoli důsledky, které vnitrostátní soud vyvodí z konstatování zneužívající povahy smluvního ujednání, musí zajistit dosažení cílů sledovaných směrnicí 93/13 [39]. I pokud jde o ochranu spotřebitele před „zvláště nepříznivými důsledky“ vyplývajícími ze zániku smlouvy, musí tedy vnitrostátní soud zohlednit, zda tyto důsledky neodradí spotřebitele od využití ochrany, kterou mu směrnice poskytuje, a zda nepovedou k tomu, že konstatování zneužívající povahy smluvního ujednání nebude mít na podnikatele odrazující účinek. O takovou situaci by se patrně jednalo, pokud by důsledkem použití zneužívajícího smluvního ujednání ze strany podnikatele k vymezení hlavního předmětu smlouvy o poskytování právních služeb bylo pokaždé přiznání „přiměřené“ odměny.

VI. Závěry

87. S ohledem na výše uvedené úvahy navrhuji, aby Soudní dvůr odpověděl na pátou a šestou předběžnou otázku, které položil Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Nejvyšší soud, Litva), následovně:

„Článek 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách musí být vykládány v tom smyslu, že – v situaci, kdy smlouva o poskytování právních služeb uzavřená spotřebitelem s podnikatelem nemůže po odstranění zneužívajícího ujednání týkajícího se odměny za právní služby nadále existovat, a tyto služby byly poskytnuty – tato ustanovení nebrání tomu, aby vnitrostátní soud v plném rozsahu zamítl žalobu podanou tímto podnikatelem na uložení povinnosti spotřebiteli zaplatit mu odměnu za poskytnutí právních služeb, pokud vnitrostátní právní rámec nestanoví žádné vypořádání za poskytnutí právních služeb na základě smlouvy, která se ukázala být neplatnou.

V případě, že by zrušení smlouvy o poskytování právních služeb mělo pro spotřebitele zvláště nepříznivé důsledky, čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 nebrání tomu, aby vnitrostátní soud zabránil zániku této smlouvy a přiznal podnikateli odměnu za již poskytnuté právní služby ve výši minimálních nákladů na tyto služby (minimální sazby) stanovených aktem vnitrostátního práva.“

[37] – Viz body 53 až 57 tohoto stanoviska.

[38] – Viz bod 81 tohoto stanoviska.

[39] – Viz body 56 a 57 tohoto stanoviska.